

DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2025-90-9>
УДК 338.2: 004:355.4

Павленко О.М.

кандидат економічних наук, докторант,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-9735-2478>

Pavlenko Oleksiy

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ПРОГРАМ РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В ПЕРІОД ВОЄННОГО І ПОВОЄННОГО СТАНУ

IMPLEMENTATION OF GOVERNMENT PROGRAMS FOR THE DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION DURING MARTIAL LAW AND POSTWAR CONDITIONS

В умовах воєнного стану з метою відновлення сільського господарства першочергово запроваджуються програми державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, а також активна цифровізація сільського господарства в цілому. В роботі визначено основні проблеми сучасного розвитку аграрної галузі в умовах сьогодення, окреслено основні механізми та програми державного регулювання. Зазначено роль, напрями та проблеми цифровізації сільського господарства, проаналізовано Стратегію розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках. Визначено основні перспективи цифровізації сільського господарства у процесі його розвитку в умовах повоєнного відновлення.

Ключові слова: аграрна галузь, сільськогосподарські товаровиробники, воєнний стан, сільське господарство, цифровізація.

In the context of a full-scale war, the current state of the agricultural sector in Ukraine is far from favorable. To support its recovery, the government has introduced various state support programs targeting agricultural producers. Additionally, new national strategies and development programs for the agricultural sector are being actively developed. Digitalization is also foreseen as a key component of agricultural recovery and modernization, offering promising steps toward revitalizing the industry. Nevertheless, the implementation of such initiatives is accompanied by a range of challenges. This article aims to explore the contemporary features of implementing state programs for the development of the agricultural sector under conditions of digitalization, both during the war and in the post-war recovery period. The study is based on the analysis of scientific literature and regulatory legal acts to provide a comprehensive understanding of the topic. First, the major challenges faced by the agricultural sector under martial law are identified. The article outlines the principal mechanisms and government programs currently being implemented to support agricultural producers during wartime. It also assesses the role and importance of digitalization in advancing and restoring Ukraine's agricultural sector. The paper highlights key directions for implementing digital technologies to improve the state of Ukrainian agriculture. Furthermore, it addresses the current obstacles to digitalization in the agricultural sector under present conditions. Particular attention is given to the Strategy for the Development of Agriculture and Rural Areas in Ukraine until 2030, along with the Operational Action Plan for its implementation for 2025–2027, analyzing their relevance in promoting agricultural development and the role of digital transformation within this process. Finally, the main prospects for the digitalization of agriculture in the post-war recovery period are outlined. The findings of this study are of significant theoretical value and can serve as a basis for future academic research in this field.

Keywords: agricultural industry, agricultural producers, martial law, agriculture, digitalization.

Постановка проблеми. Протягом останніх трьох років стан аграрної галузі України погіршується, враховуючи негативні умови повномасштабної війни. Частина території країни була окупована, крім того, станом на 2024 рік близько 156 тис. кв. км території держави потенційно заміновані, що робить їх непридатними до використання у сільському господарстві. У такій ситуації чимала кількість аграрних підприємств вимушені припинити свою роботу,

інші адаптуються до складних умов функціонування в умовах війни. Крім того, аграрії стикаються з постійною загрозою обстрілів з боку ворога, а також експортними обмеженнями, пов'язаними з блокуванням кордону та ворожими атаками на морські і річкові порти України. Робота у таких складних умовах потребує суттєвих фінансових витрат, якими аграрні підприємства не завжди володіють. Крім того, зауважимо, що Україна володіє значними ре-

сурсами для розвитку аграрної галузі, що підкреслювала до початку повномасштабної війни. Тому у сучасних умовах особливо важливо забезпечити комплексну та всебічну підтримку вітчизняних підприємців у сільському господарстві, оскільки саме це надасть можливість відновити повноцінну роботу галузі, збільшивши таким чином обсяги виробництва сільськогосподарської продукції для внутрішнього споживання та експорту. Крім того, сучасні програми мають бути також спрямовані на розвиток усієї галузі сільського господарства, яка має стратегічно важливе значення для України. Враховуючи це, наразі розроблено низку державних програм розвитку аграрної галузі, які спрямовані на те, аби допомогти фермерам, зокрема – шляхом цифровізації аграрної галузі в цілому. Втім, у сучасних умовах впровадження таких програм може викликати деякі складнощі, пов'язані з сучасним станом галузі. Тому виникає потреба у розгляді основних аспектів реалізації державних програм розвитку аграрної галузі в умовах цифровізації в період воєнного і повоєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впровадження державних програм розвитку аграрної галузі України в умовах цифровізації поки не достатньо вивченим вітчизняними науковцями. Окремі аспекти цього питання висвітлені у дослідженні О. М. Павленко, у якому визначено те, яким чином сьогодні реалізуються державні програми розвитку аграрної галузі в умовах воєнного і повоєнного стану, однак, не приділено увагу умовам цифровізації [1]. Крім того, у статті В. Вакуленка, Лю Юнтао та Д. Сметана проведено аналіз рівня цифровізації сільськогосподарських підприємств України у період воєнного стану [2]. Важливими є положення дослідження Ю. Ярмоленко, у якому розглянуто сталий розвиток аграрного виробництва в умовах цифровізації [3]. Крім того, це дослідження З. В. Пічурової, у якому окреслено особливості розвитку цифрової економіки України в умовах воєнного стану [4]. Також у статті О. В. Ревенко, Т. Ф. Ларіної та В. О. Іванової підкреслюється важливість оптимізації діяльності аграрних підприємств в умовах цифровізації [5]. Враховуючи недостатнє вивчення окресленого питання у наукових колах, виникає потреба у проведенні власного дослідження.

Мета статті полягає у з'ясуванні сучасних особливостей реалізації державних програм розвитку аграрної галузі в умовах цифровізації в період воєнного і повоєнного стану. Для цього буде проведено аналіз нормативно-правових актів та наукових досліджень, присвячених обраному питанню.

Виклад основного матеріалу. У першу чергу, важливо звернути увагу на зміни розвитку аграрної галузі в умовах воєнного стану та повномасштабної

війни в цілому. Серед основних аспектів впливу повномасштабної війни на стан аграрної галузі зазначимо наступні [6; 7]:

- знищення інфраструктури сільськогосподарських виробників у результаті атак ворога у прифронтових регіонах та вглиб країни. У результаті війни значних втрат зазнали насамперед аграрії у прифронтових регіонах України, а також на тимчасово окупованих територіях;

- значні втрати внаслідок мінування полів. На сьогодні зберігається складна ситуація з замінуванням на Харківщині, Донеччині, Херсонщині та Миколаївщині. Крім того, через міни та інші вибухонебезпечні предмети Україна зазнає збитків, які оцінюються у \$11,2 млрд щорічно;

- блокування логістики – наземних та морських шляхів перевезення аграрної продукції. Крім того, ускладнюються логістичні зв'язки і всередині країни внаслідок постійних атак ворога;

- кадрові втрати внаслідок мобілізації та загибелі працівників, здебільшого тих, які брали участь у бойових діях;

- дефіцит пального, добрив та технік через збільшення їх вартості, складнощів в імпорті, а також через зменшення прибутку підприємств, внаслідок чого вони не мають можливість самостійно задовольнити власні потреби;

- зниження рівня інвестицій у сільське господарство внаслідок зниження інвестиційної привабливості галузь та зростання ризиків при інвестуванні;

- деградація ґрунтів, зниження якості води, що негативно впливає на стан сільського господарства сьогодні та матиме довготривалі негативні наслідки.

Усе це стає причиною того, що сучасний стан сільського господарства в Україні важко назвати позитивним. Втім, чимала кількість аграріїв продовжують свою роботу, стикаючись зі значними складнощами у процесі виробництва та у процесі подальшого експорту продукції. Окрім цього, через зростання вартості обладнання та ресурсів для виробництва аграрної продукції знижується ефективність роботи окремих аграрних підприємств, що також створює додаткові складнощі. Враховуючи це, для забезпечення стабілізації сучасного стану галузі та покращення умов роботи аграрних виробників сьогодні запроваджуються спеціальні механізми державної підтримки. Основні з них представимо на Рис. 1 [9].

Реалізація зазначених заходів надає можливість вирішити деякі проблеми сучасного аграрного сектору України, а також покращити стан продовольчої безпеки держави.

Окрім цього, важливо розуміти, що сільське господарство є стратегічно важливою галуззю для України, враховуючи її експортний потенціал та зна-

Рис. 1. Напрями та механізми державної підтримки та відновлення аграрної галузі

Джерело: створено автором на основі [9]

чення для задоволення внутрішніх потреб. Тому також забезпечується вдосконалення сучасного стану галузі шляхом впровадження інновацій, зокрема – її цифровізації. Сучасне сільське господарство України поступово впроваджує різноманітні цифрові рішення, які дозволяють підвищити ефективність та продуктивність виробництва. Однак, наразі стан цифровізації сільського господарства поки не є достатнім, враховуючи фінансові проблеми [9].

Враховуючи це, доцільно окреслити наступні напрями впровадження цифровізації для поліпшення сучасного стану сільського господарства, враховуючи наявні ресурси та можливості:

- відновлення роботи Державного аграрного реєстру, як ключового цифрового інструменту обліку, подачі заявок, доступу до фінансової підтримки;
- використання супутникового моніторингу земель для забезпечення прозорості використання сільськогосподарських угідь;
- впровадження онлайн-платформ для купівлі та продажу сільськогосподарських земель, управління господарством та автоматизації посівів;
- використання дронів (БПЛА) для оцінки стану посівів та обробки полів;
- застосування електронної звітності та подачі документів з метою зменшення бюрократії.

Разом з тим, впровадження цифрових технологій у аграрну галузь України є ускладненим у зв'яз-

ку з недостатнім фінансуванням сільськогосподарських підприємств, проблемами зі зв'язком та Інтернетом у сільській місцевості, недостатньою цифровою грамотністю деяких фермерів. Крім того, розглянуті механізми державної підтримки передбачали матеріальну та фінансову допомогу для аграріїв, однак не враховували сучасні тенденції цифровізації сільського господарства. Також проблеми, окреслені попередньо, можуть ускладнити реалізацію державних програм розвитку аграрної галузі в умовах цифровізації. Тим не менш, цифровізація може надати чимало переваг для відновлення аграрної галузі [10].

Варто зазначити, що окремі аспекти цифровізації аграрної галузі окреслені також і у державних програмах розвитку. У листопаді 2024 року було схвалено Стратегію розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках. Ця Стратегія спрямована на те, аби адаптувати державну політику розвитку сільського господарства та сільських територій у контексті підготовки до вступу в ЄС, зміцнити та розбудувати спроможність для розроблення відповідних систем, прискорити процес узгодження правових актів у сфері сільського господарства та санітарного і фітосанітарного контролю із стандартами ЄС, сприяти розвитку малих підприємств у сільській

місцевості, а також забезпечити ефективне фінансове управління та моніторинг реалізації запропонованих заходів. Стратегія має покращити сучасний стан сільського господарства, забезпечивши тим самим ефективне воєнне та повоєнне відновлення й розвиток галузі. Крім того, однією зі стратегічних цілей стратегії визначено модернізацію аграрного сектору завдяки його цифровізації. Крім того, цифровізація сільського господарства визначена також як один із напрямів цієї Стратегії. Відповідно, важливість розвитку сільського господарства в умовах цифровізації окреслена і на державному рівні. Для цього пропонується впровадження низки заходів, які мають допомогти аграрному сектору ефективно розвиватись в умовах цифровізації у період воєнного та повоєнного часу [11].

Враховуючи це, основними перспективами повоєнного розвитку аграрної галузі України в умовах цифровізації є наступні:

- відбудова аграрної інфраструктури та її активне відновлення завдяки залученню державних та приватних інвестицій, у тому числі і зовнішніх;
- пріоритетизація цифрових технологій у державних програмах розвитку сільського господарства;
- залучення міжнародної допомоги від FAO, ЄС, Світового Банку;

– формування децентралізованої та інноваційної моделі сільського господарства.

Висновки. В умовах повномасштабної війни для відновлення аграрного сектору впроваджуються державні програми підтримки сільськогосподарських підприємств, спрямовані на надання фінансової та матеріальної допомоги. Окрім цього, поступово інтегруються цифрові технології, які мають значний потенціал для українського сільського господарства, проте їх впровадження наразі ускладнене через фінансові та організаційні бар'єри. У контексті воєнного та повоєнного відновлення аграрної галузі цифровізація може стати одним із ключових драйверів розвитку. Саме тому державні програми розвитку сільського господарства акцентують увагу на впровадженні цифрових рішень та інноваційних технологій. У найближчій перспективі це сприятиме подоланню бар'єрів доступу до підтримки, підвищенню ефективності управління ресурсами та стратегічному плануванню відновлення. Таким чином, з огляду на актуальні виклики, реалізація державних програм у сфері аграрного розвитку поступово трансформується, орієнтуючись на цифровізацію та впровадження сучасних технологій. Це важливо враховувати при формуванні стратегій подальшого розвитку галузі.

Список літератури:

1. Павленко О. М. Реалізації державних програм розвитку аграрної галузі в умовах воєнного і повоєнного стану. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом*. 2024. Вип. 4 (76). С. 155–160. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/economics/article/view/4503>
2. Вакуленко В., Юнтав Л., Сметан Д. Аналіз рівня цифровізації сільськогосподарських підприємств України у період воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 69. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5248>
3. Ярмоленко Ю. Сталий розвиток аграрного виробництва в умовах цифровізації: теорія, організація. *Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук*. Київ, 2019. 36 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/337494690_STALIJ_ROZVITOK_AGRARNOGO_VIROBNICTVA_V_UMOVAN_CIFROVIZACII_TEORIA_ORGANIZACIA
4. Пічкурова З. В. Розвиток цифрової економіки України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 58. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3326>
5. Ревенко О. В., Ларіна Т. Ф., Іванова В. О. Розвиток конкурентних переваг аграрного підприємства: сучасні виклики та питання цифровізації. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Т. 9. Вип. 4. С. 75–79. URL: http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/ujae_2024_r04_all-1.pdf
6. SuperAgronom. Агросектор України після трьох років війни: втрати і виклики. 2025. URL: <https://superagronom.com/articles/771-agrosector-ukrayini-pislya-troh-rokiv-viyni-vtrati-i-vikliki>
7. TNI. Українське сільське господарство у воєнний час. 2023. URL: <https://www.tni.org/uk/article/ukrainian-agriculture-in-wartime>
8. Кузьменко Г. О., Телендій А. А. Вплив війни на аграрний сектор України: виклики та роль державного управління у відновленні галузі. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2024. Вип. 5. Т. 35 (74). С. 22–29. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/5_2024/6.pdf
9. Юрчук Н. П., Кіпоренко С. С. Цифровізація сільського господарства: виклики і можливості для фермерських господарств. *Агросвіт*. 2024. Вип. 19. С. 53–62. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/4695>
10. Газуда М. В., Газуда Л. М., Герцег В. А. Ключові аспекти цифровізації сільського господарства. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2024. № 1 (63). С. 79–86. URL: <http://visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/article/view/303187>
11. Верховна Рада України. Розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках». 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text>

References:

1. Pavlenko O. M. (2024). Realizatsii derzhavnykh prohram rozvytku ahrarnoi haluzi v umovakh voiennoho i povoiennoho stanu [Implementation of state programs for the development of the agricultural sector in wartime and post-war conditions]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi akademii upravlinnia personalom – Scientific works of the Interregional Academy of Personnel Management*, no 4 (76). pp. 155–160. Available at: <https://journals.maup.com.ua/index.php/economics/article/view/4503>
2. Vakulenko V., Yuntao L. & Smetan D. (2024). Analiz rivnia tsyfrovizatsii silskohospodarskykh pidpriemstv Ukrainy u period voiennoho stanu [Analysis of the level of digitalization of agricultural enterprises in Ukraine during martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, vol. 69. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5248>
3. Yarmolenko Yu. (2019). Stalyi rozvytok ahrarnoho vyrobnytstva v umovakh tsyfrovizatsii: teoriia, orhanizatsiia [Sustainable development of agricultural production in the context of digitalization: theory, organization]. Kyiv, 36 p. Available at: https://www.researchgate.net/publication/337494690_STALIY_ROZVITOK_AGRARNOGO_VIROBNICTVA_V_UMOVAH_CYFROVIZACII_TEORIA_ORGANIZACIA (accessed on 25.04.2025)
4. Pichkurova Z. V. (2023). Rozvytok tsyfrovoi ekonomiky Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Development of Ukraines digital economy under martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, vol. 58. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3326> (accessed on 25.04.2025)
5. Revenko O. V., Larina T. F. & Ivanova V. O. (2024). Rozvytok konkurentnykh perevah ahrarnoho pidpriemstva: suchasni vyklyky ta pytannia tsyfrovizatsii [Development of competitive advantages of an agricultural enterprise: modern challenges and issues of digitalization]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky – Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, vol. 4 (9), pp. 75–79. Available at: http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/ujae_2024_r04_a11-1.pdf (accessed on 25.04.2025)
6. SuperAgronom. (2025). Ahrosektor Ukrainy pislia trokh rokiv viiny: vtraty i vyklyky [Ukraines agricultural sector after three years of war: losses and challenges]. Available at: <https://superagronom.com/articles/771-agrosektor-ukrayini-pislya-troh-rokiv-viyni-vtraty-i-viklyky> (accessed on 25.04.2025)
7. TNI. (2023). Ukrainske silske hospodarstvo u voiennyi chas [Ukrainian agriculture during wartime]. Available at: <https://www.tni.org/uk/article/ukrainian-agriculture-in-wartime> (accessed on 25.04.2025)
8. Kuzmenko H. O. & Telendii A. A. (2024). Vplyv viiny na ahrarnyi sektor Ukrainy: vyklyky ta rol derzhavnoho upravlinnia u vidnovlenni haluzi [The impact of the war on the agricultural sector of Ukraine: challenges and the role of public administration in the restoration of the industry]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho – Academic notes of the V.I. Vernadsky TNU*, vol. 5. T. 35 (74), pp. 22–29. Available at: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/5_2024/6.pdf
9. Yurchuk N. P. & Kiporenko S. S. (2024). Tsyfrovizatsiia silskoho hospodarstva: vyklyky i mozhlyvosti dlia fermerskykh hospodarstv [Digitalization of agriculture: challenges and opportunities for farms]. *Ahrosvit – Agrosvit*, vol. 19, pp. 53–62. Available at: <https://nayka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/4695>
10. Hazuda M. V., Hazuda L. M. & Hertseh V. A. (2024). Kliuchovi aspekty tsyfrovizatsii silskoho hospodarstva [Key aspects of digitalization of agriculture]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod University*, vol. 1 (63), pp. 79–86. Available at: <http://visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/article/view/303187>
11. Verkhovna Rada Ukrainy. (2024). Rozporiadzhenna KМУ “Pro skhvalennia Stratehii rozvytku silskoho hospodarstva ta silskykh terytorii v Ukraini na period do 2030 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2025–2027 rokakh” [Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On approval of the Strategy for the Development of Agriculture and Rural Areas in Ukraine for the period until 2030 and approval of the operational plan of measures for its implementation in 2025–2027”]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text> (accessed on 27.04.2025)